

Marx'ı Bugün Okumak

-Erken Dönem Metinler ve Çağdaş Eleştiriler-

Tamer YILDIRIM

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1964

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Kitabe

Yayın No | Publication Number: 178

Kitap Adı : Marx'ı Bugün Okumak

Alt Başlık : Erken Dönem Metinler ve Çağdaş Eleştiriler

Book Title : Reading Marx Today

Subtitle : Early Texts and Contemporary Critiques

e-isbn : 978-625-5654-50-2

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786255654502

Yazar | Author: Tamer Yıldırım | orcid.org/0000-0003-0033-0539

Kurum | Institution: Sakarya Üniversitesi

ROR ID: ror.org/04ttnw109

Editör | Editor: Mamuka Yıldırım | orcid.org/0000-0003-3206-7026

Yayın Türü: e-Kitap | Publication Type: e-Book

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 140 (xvi+124)

Yayın Tarihi | Publication Date: Temmuz | July 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HPQ - Sosyal ve siyasal felsefe | Social & political philosophy

BISAC: POL005000 - Siyaset Bilimi / Siyasal İdeolojiler / Komünizm, Post-Komünizm ve Sosyalizm | Political Science / Political Ideologies / Communism, Post-Communism & Socialism

THEMA: QDTS - Sosyal ve siyasal felsefe | Social and political philosophy

LC Classification: B809.8 - Siyasal felsefe | Political philosophy

DEWEY: 335.4 - Marksizm ve ilgili sistemler | Marxism

WoS Category: Siyaset Bilimi | Political Science

WoS Citation Topics Meso: Siyasal Kuram | Political Theory

WoS Citation Topics Micro: Marksizm; Eleştirel Kuram; Siyaset Felsefesi | Marxism; Critical Theory; Political Philosophy

Scopus Subject Areas: 3312 - Sosyoloji ve Siyaset Bilimi | Sociology and Political Science

Atf Bilgisi | Cite as: Yıldırım, Tamer. *Marx'ı Bugün Okumak: Erken Dönem Metinler ve Çağdaş Eleştiriler*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Kitabe, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Marx'ı Bugün Okumak

-Erken Dönem Metinler ve Çağdaş Eleştiriler-

Tamer YILDIRIM

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Doç. Dr. Tamer YILDIRIM

1977 yılında Rize’de doğdu. Lisans eğitimini 2000 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde tamamladı. Akademik çalışmalarına Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde devam ederek, 2002 yılında yüksek lisans, 2008 yılında ise doktora derecesini aldı.

2009 yılında Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde öğretim üyesi olarak başladığı görevini, 2013 yılından itibaren Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde sürdürmektedir. 2019 yılında Doçent unvanını alan Tamer Yıldırım, halen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak akademik ve bilimsel çalışmalarına devam etmektedir.

He was born in Rize in 1977. He completed his undergraduate studies at Uludağ University, Faculty of Theology in 2000. Continuing his academic pursuits at Marmara University, Institute of Social Sciences, he received his Master’s degree in 2002 and his PhD in 2008. He began his academic career as a faculty member at Şırnak University, Faculty of Theology in 2009, and subsequently joined the Faculty of Theology at Sakarya University in 2013. Tamer Yıldırım, who attained the rank of Associate Professor in 2019, currently continues his academic and scientific research as a faculty member at the same university.

Kitap Hakkında

Marx'ı Bugün Okumak:

Erken Dönem Metinler ve Çağdaş Eleştiriler

Modern düşünce tarihini kökten dönüştüren Karl Marx, insanlık algısında Charles Darwin ve Sigmund Freud ile birlikte geri dönülmeyecek bir kırılma yaratmıştır. Ancak Marx hakkındaki literatür, onu kusursuz bir peygamber gibi kutsayanlar ile totaliter rejimlerin sorumlusu bir iblis olarak gören iki indirgemeci kutup arasında sıkışmıştır. Bu metin, Marx'ı bu kutuplardan çıkararak nesnel bir zeminde değerlendirmeyi amaçlar. Marx'ın düşünsel serüveni, Genç Hegelcilerin din eleştirisi ve Feuerbach'ın materyalizmiyle biçimlenmiştir. Marx, insanı köleleştiren unsurun soyut kavramlar değil, para, altyapı (ekonomi) ve özel mülkiyet olduğunu savunmuş, kurulumun proletaryanın devrimci gücünde yattığını ileri sürmüştür. Başyapıtı *Kapital*, saf bir iktisat kitabından ziyade, işçinin emeğine ve zamana yabancılaşmasını gösteren felsefi bir manifestodur. Tarihsel süreç, Marx'ın bazı temel öngörülerini yanlış çıkarmıştır. Kapitalizm içsel çelişkileri nedeniyle çökmemiş, sosyal devlet mekanizmalarıyla yumuşatılmıştır. Devrimler gelişmiş sanayi ülkelerinde değil, Rusya ve Çin gibi az gelişmiş coğrafyalarda gerçekleşmiştir. En büyük yanlış ise insan doğasının esnekliği konusundadır; özel mülkiyetin kalkmasıyla egoizmin yok olacağı varsayılmış, ancak SSCB ve Çin pratiklerinde eski egemenlerin yerini partili bürokratlar almıştır. Yöneten-yönetilen diyalektiği korunmuş, baskıcı devlet aygıtı yabancılaşmayı kurumsallaştırmıştır. Hatta Sovyet ortodoksisi, doğrusal tarih şemasına uymayan Marx'ın geç dönem çok hatlı gelişim yazmalarını sansürlemiştir. Sonuç olarak Marx, kapitalizmin irrasyonel ve yabancılaştırıcı doğasını anlamada hâlâ geçerlidir. Ancak özgür bir toplum inşa etmek, 19. yüzyıl iyimserliğinden çok daha karmaşıktır. Onun metinlerini dogmatik birer kutsal kitap gibi savunmak yerine, eleştirel yöntemini geçmişin yanlışlarına ve bugünün dünyasına cesaretle uygulamak gerekir.

Anahtar Kelimeler: Marx; Marksizm; Sosyalizm; Kapitalizm; Ekonomi

About the Book

Reading Marx Today:

Early Texts and Contemporary Critiques

Karl Marx, who radically transformed the history of modern thought, created an irreversible rupture in humanity's self-perception alongside Charles Darwin and Sigmund Freud. However, the literature on Marx is often trapped between two reductionist poles: those who sanctify him as a flawless prophet and those who view him as a demon solely responsible for totalitarian regimes. This text aims to remove Marx from these reductionist poles and evaluate him on objective ground. Marx's intellectual journey was shaped by the Young Hegelians' critique of religion and Feuerbach's materialism. He argued that what enslaves humanity is not abstract concepts, but rather money, the base (economics), and private property, asserting that liberation lies within the revolutionary power of the proletariat. His masterpiece, *Das Kapital*, is less a pure economics book and more a philosophical manifesto demonstrating the alienation of the worker from their labor and time. The historical process has proven some of Marx's core predictions wrong. Capitalism did not collapse due to its internal contradictions; instead, it was partially softened by social welfare state mechanisms. Revolutions did not occur in advanced industrial nations, but rather in less developed, peasant-heavy regions like Russia and China. His greatest misconception lay in the flexibility of human nature; it was assumed that egoism would vanish with the abolition of private property, yet the practices of the USSR and China showed that party bureaucrats simply replaced the old ruling classes. The ruler-ruled dialectic persisted, and the oppressive state apparatus institutionalized alienation. Furthermore, Soviet orthodoxy deliberately censored Marx's late-period manuscripts on multilinear historical development because they did not fit the linear historical schema. In conclusion, Marx remains highly relevant for understanding the irrational and alienating nature of capitalism. However, building

a free society is far more complex than 19th-century optimism assumed. Instead of defending his texts dogmatically like holy books, it is necessary to courageously apply his critical method to past errors and today's world.

Keywords: Marx; Marxism; Socialism; Capitalism; Economics

ÖN SÖZ

Modern düşünce tarihinde etkisi ancak büyük dini figürlerle karşılaştırılabilecek kadar derin izler bırakmış bir filozof olan Karl Marx, sadece modern toplum biliminin kurucularından biri olmakla kalmamış, tarihi, felsefeyi, yazını alanını bir daha geri dönüşü olmayacak biçimde dönüştürmüştür. Modern çağın entelektüel koordinatlarını belirlemesi bakımından Batı dünyasında “bugün hepimiz birer Marksist’iz” ifadesi, yaygınlıkla kullanılmıştır. Buna karşın, Marx hakkındaki literatür genelde iki uç kutba sıkışmış durumdadır: Onu hatasız bir peygamber gibi kutsayanlar ve 20. yüzyılın totaliter rejimlerinin yegâne sorumlusu bir iblis olarak görenler. Elinizdeki bu çalışma, Marx’ı bu indirgeme- ci kutupların dışına çıkararak onun teorik düşüncelerini, insani kırılmalarını, sisteminin sınırlarını ve güncelliğini nesnel bir zeminde tartışmayı amaçlamaktadır.

Marx’ın düşünsel serüveni, Berlin Üniversitesi yıllarında Genç Hegelciler ve Bruno Bauer’in din eleştirisiyle başlar. G. W. F. Hegel, *Tinin Fenomenolojisi*’nde Hristiyanlığı tinsel bir yabancılaşma biçimi olarak tanımlamıştı. Çünkü Tanrı göklerde hüküm sürerken, insan dünyevi ve değersiz bir alana mahkûm edilmiş, kendi asıl özüne yabancılaşmıştı. Genç Hegelciler bu Zihin kavramını insanın özbilinci olarak yenisinden okumuş ve kurtuluşu dini dogmalardan uzaklaşmakta görmüşlerdir. Marx, doktora tezinin girişinde “Tanrılardan nefret ettiğini” ve tek kutsalın insan özbilinci olduğunu yazarak bu radikal çizgiyi benimsemiştir. Ancak o, bu felsefi kavrayışı Ludwig Feuerbach’ın antropolojik materyalizmiyle birleştirerek daha ileri bir düzeye taşımıştır. Marx’a göre insanlığı esas köleleştiren ve kendine yabancılaştıran şey

soyut bir Tanrı veya Akıl değil maddi dünyanın somut kut-salı olan para ve özel mülkiyet dizgesidir. Bu noktada Marx, insanı tarihin nesnesi olmaktan çıkaracak iki önemli fikir ileri sürmüştür. İlkın altyapı olarak ekonomi kavramına yo-ğunlaşmıştır. Ekonominin, insan yabancılaşmasının temel biçimi olduğunu bunun temel gerçeğı oluşturduğunu belirt-miştir. İkinci olarak öznenin devrimci gücüne değinmiştir. İnsanlığı bu ekonomik egemenlikten kurtaracak maddi gü-cün proletaryada bulunduğunun bilincine varılması gerekti-ğini ileri sürmüştür. Bu bağlamda ilk dönem Marksizm, katı bir bilimsel iktisattan ziyade spekülative bir tarih felsefesidir. Bu felsefeye göre dünya tarihindeki nihai amaç insan özgür-lüğüdür. İnsanlar şu an özgür değildir çünkü kendi yarattık-ları bir dizge (kapitalizm ve özel mülkiyet) onların üzerine çökmüş ve onları köleleştirmiştir. Devrimci kuramın görevi ise bu yabancılaşmayı sonlandıracak toplumsal hareketleri yüreklendirmektir.

Marx ve Engels'in *Alman İdeolojisi* eserinde olgunlaşan materyalist tarih kuramı, sıradan bir nedensellik yasası de-ğildir. Marx'a göre nihai gerçeklik insanların soyut fikirleri değil, yaşamlarının üretici yönüdür. Üretici güçler üretim ilişkilerini, üretim ilişkileri de üstyapıyı (hukuk, siyaset, din, eğitim) belirler. Ancak bu altyapı-üstyapı formülasyonunun katı bir determinizm barındırdığını ve bu katılıktaki Hegel-ci tarihin mutlak bir amaca doğru ilerlemesi fikrinin izleri olduğunu unutmamak gerekmektedir. Louis Althusser gibi Marksistlerin iddia ettiğinin aksine Marx, felsefi bilincimiz-le hesaplaşma evresinde Hegel'den kesin bir kopuş yaşamamıştır. Hegelci diyalektik ve bütünlük fikri, Marx'ın *Grund-risse* ve *Kapital* metinlerinde varlığını güçlü bir şekilde ko-rumuştur. Marx için tarih, ekonomik değişikliklerin modern bilimsel bir açıklaması olmanın ötesinde, insanların kendi isteklerini yerine getirmesi ve üretici etkinlikleri yoluyla

doğa üzerinde denetim sağlaması, yani insani özün tarihsel ilerleyiştir.

Marx, formal bir eğitim almadığı iktisat alanına ömrünü adanarak başyapıtı *Kapital*'i yazmıştır. Bir ekonomi doktrini olarak ele alındığında Marx'ın artık değer kuramı, modern bilimsel ve matematiksel incelemeler karşısında yapısal olarak zorlanmakta, kapitalizmdeki sömürünün boyutunu saf bilimsel bir kesinlikle ölçmekte yetersiz kalabilmektedir. Ancak *Kapital*'in asıl değeri, onun saf bir iktisat kitabı olmamasında yatar. *Kapital* aynı anda felsefi bir manifesto ve güçlü bir toplumsal polemiktir. O, kapitalizmin durağan bir fotoğrafı değil Marx'ın dehasıyla çizilmiş radikal ve devingen bir resmidir. Eser işçinin emeğine, ürününe ve zamana nasıl yabancılaştığını gösterir. Bu nedenle *Kapital*'i ampirik bir fragman olarak görmek yerine, kapitalist toplumun kökten bir eleştirisi ve insan yabancılaşmasının anatomisi olarak okumak gerekir.

Marx, geleceğin komünist toplumuna dair hazır şablonlar üretenleri ütopyacı diyerek eleştirmiş, nesnel koşullar olgunlaşmadan ihtilal yapmak isteyenlere de komplocu devrimciler diyerek karşı çıkmış, kendi sosyalizmini bilimsel olarak nitelemiştir. Ne var ki tarihsel süreç, Marx'ın bazı temel öngörülerini yanlış çıkarmıştır: Öncelikle Avrupa ölçeğinde varlıklılar ile yoksullar arasındaki uçurum Marx'ın dönemindeki gibi kalmamış, sosyal devlet mekanizmalarıyla kısmen yumuşatılmıştır. Devamında kapitalizm büyük krizler yaşamasına rağmen içsel uzlaşmazlıklarından ötürü çökmemiştir. Ve son olarak proletarya devrimleri İngiltere, Almanya gibi gelişmiş sanayi ülkelerinde değil, Rusya ve Çin gibi az gelişmiş, köylü nüfusunun yoğun olduğu coğrafyalarda ortaya çıkmıştır. Daha da önemlisi, Marx'ın kendisi de yaşam pratiğinde teori-pratik çelişkisinden kaçamamıştır.

Hayatının ilk yıllarında dostu Engels'in cömert yardımlarına bağımlı ve yoksulluk içinde yaşayan Marx, bu durumu gelir azlığından ziyade bütçe yönetimindeki plansızlığından kaynaklanmıştır. 1872'den sonra ise lüks harcamaları, şık ev donanımları, kızlarını din okuluna göndermesi ve Kıta Avrupası kaplıcalarına yaptığı seyahatlerle tipik bir burjuva ailesinin yaşam standartlarını sürdürmüştür. Bu durum, kuram ile bireysel pratik arasındaki insani kırılmanın somut bir göstergesidir. Ancak en köklü yanlış, insan doğasının esnekliği konusundadır. Marx, komünist toplumda özel mülkiyetin ve sınıf tahakkümünün kalkmasıyla bireysel çıkarlar ile ortak çıkarların kendiliğinden uyum sağlayacağına, egoizmin yok olacağına inanmıştı. 20. yüzyıl reel sosyalizm pratikleri (SSCB, Çin) ise bunun aksini kanıtlamıştır.

İnsan doğası, ekonomik yapının değişmesi veya maddi bolluk sağlanmasıyla tamamen dönüştürülememektedir. Egoizm, konum ve güç tutkusu ortadan kalkmamış, eski egemen sınıfın yerini partili patronlar ve bürokratlardan oluşan yeni bir sınıf almıştır. Aktörler değişmiş, fakat yöneten-yönetilen diyalektiği sömürücü niteliğini korumuştur.

Marx'ın önceden göremediği bu trajik mesafe, insan doğasını eksik algılamasından kaynaklanır. Sınıf hakimiyetini bitirmek adına kurulan baskıcı devlet aygıtları, yabancılaşmanın yenilmesini değil, insanın insana yabancılaşmasının yeni bir biçimde kurumsallaşmasını doğurmuştur. Eğer Marx yaşasaydı, muhtemelen V. I. Lenin ve J. Stalin'in gerçekleştirdiği tasfiye ve temizlik hareketlerinin ilk kurbanlarından biri olurdu.

Marx'ı dar anlamda bir ekonomist ya da sosyologdan ziyade, sözcüğün en geniş anlamıyla insan özgürlüğünü hedefleyen bir felsefeci olarak kabul etmek en doğru yaklaşımdır. Onun, kapitalizmin irrasyonel ve israfçı yapısına,

bizim denetlememiz gereken üretim sisteminin bizi denetleyen yabancı bir canavara dönüştüğüne dair kavrayışı bugün de tamamen geçerlidir. Ancak 20. yüzyılın getirdiği tarihsel kanıtlar ışığında görülmektedir ki, özgür, sınıfsız ve eşit bir toplumun kurulması, Marx'ın zannettiğinden çok daha zor, katmanlı ve karmaşık bir iştir. Elinizdeki bu kitap, Marx'ın ilk dönem metinlerini dogmatik birer kutsal kitap gibi yorumlayarak hatada ısrar etmek yerine, onun eleştirel yöntemini günümüz olaylarına uygulamayı teklif etmektedir. Geçmişin yanılgılarına saplanıp kalmadan, günümüzün doğrusunu anlamak ve insan doğasının sınırlarını bilerek sorunlara odaklanmak, Marx'ın mirasını gereğidir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ix
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	5
MARX, HAYAT VE İLK DÜŞÜNCELER	5
1.1. Entellektüel Bir Hayat	5
1.2. Marx ve Engels: İlk Dönem Düşünceler	10
1.3. Genç Hegelcilik ve Marx'ın Felsefi Kopuşu	16
1.4. Friedrich Engels ve Komünizme Geçiş	21
1.5. Feuerbach Üzerine Tezler, Alman İdeolojisi ve Komünist Manifesto	29
II. BÖLÜM	35
MARKSİZM VE TEMEL DÜŞÜNCELER	35
2.1. Öğreti Değil, Bir Hareket Olarak Komünizm	35
2.2. Diyalektik Materyalizm; Materyalist Diyalektik	37
2.3. Sınıf Savaşının Niteliği	40
2.4. Yabancılaşma	42
2.5. Din	55
2.6. Marx ve İnsan Doğası	60
2.7. Marksizm ile Felsefe İlişisini Doğru Konumlandırmak	62
2.8. Sosyoloji: Reddediş mi, Kabulleniş mi?	65
2.9. Görünmeyen Mantık ve Marksizm'in Polifonik Yapısı	71
2.10. Marx ve Oryantalizm	73
III. BÖLÜM	77
ÇAĞDAŞ KONULAR	77
3.1. Bitmeyen Konu Kapital	77
3.2. Marx'ın Din, Devlet ve Sivil Toplum Eleştirisi	84
3.3. Marx-Lenin Birleşme mi, Ayrışma mı?	87
3.4. Marksist Devlet Kuramı, Parlamentarizm, Genel Oy ve Şiddet	90

3.5. Felsefi Bir Marksizm'in İmkânı	92
3.6. İdeolojik Yozlaşma, Materyalist Teoloji	98
3.7. Dijitalleşme Bağlamında Kapitalizm Çağında Marx Okuması	101
3.8. Marx'ın Teorik Mirasına Çağdaş Eleştiriler	106
SONUÇ	111
KAYNAKÇA	115
DİZİN	121